

Günümüzde "Durand Hattı" adıyla bilinen iki ülke sınırı Afganistan tarafından tanınmamaktadır. Afganistan söz konusu sınırın kaldırılarak tüm Peştunların birleşmesi ile bir Peştunistan kurma iddiasındadır.

"Durand Hattı": Afganistan-Pakistan Arasında Yaşanan Kavga'nın Diğer Adı

"Durand Line": Alias of the Dispute Between Afghanistan-Pakistan

Fazıl Ahmed BURGET

Abstract

The allegations that Pakistan has a hand in everything that takes place in Afghanistan have frequently come to the fore in the recent period. Those allegations suggest that terrorist organizations such as Al Qaeda and Taliban have been supported by Pakistan. Consequently, this situation has negative impacts on the relations of both countries. Focusing on the importance of cooperation between the two countries to maintain regional security, Turkey attempted to solve the problem through diplomatic means by hosting two summits in İstanbul and gathering the leaders of both countries; but a considerable outcome could not be obtained. Because the problem between Pakistan and Afghanistan is not only a Taliban problem. In fact, Taliban and regional terror problem is a result of the border problem between the two countries. Sharing a 2430 km long border with Pakistan, Afghanistan does not recognize it as the official border and claims territory from Pakistan. Hence, following the establishment of Pakistan on 14 August 1947, Afghanistan has been the only Muslim country which vetoed the UN membership of Pakistan. This is one of the most important factors leading to a negative course of relations between the two countries. On the other hand, Afghanistan has been in pursuit of establishing a great "Pashtunistan" by merging the Pashtun tribes inhabiting the north of Pakistan with Afghanistan. This means a threat for Pakistan. Which is a threat for Pakistan. Hence, the relations between the two countries have developed within this framework. It seems inevitable that this issue, which is overshadowed by different problems today, would come to the fore again if security and stability were maintained in Afghanistan.

Keywords: Durand Line, Pashtunistan Issue, Afghanistan-Pakistan Border Problem, Pashtunistan, Karzai administration

19. Yüzyılda Britanya, Hindistan yarımadasının tamamını kontrolünde tutmaktaydı. Bu dönemlerde diğeri bir sömürgeci devlet olan Çarlık Rusya, Orta Asya hanlıklarını yıkarak bugünkü Afganistan ile komşu konumuna gelmişti. Böylece Afganistan iki imparatorluk ortasında büyük bir mücadele sahasına dönüşmüştü.

Giriş

Geçtiğimiz günlerde Afganistan başkenti Kabil başta olmak üzere birçok şehir merkezinde meydana gelen saldırıların ardından bu ülkenin güney komşusu Pakistan bir kez daha “Taliban örgütüne destek verdiği” gerekçesi ile eleştirilerin odağına yer almıştır. Öte yandan Afganistan’daki sorunların çözüme kavuşturulması noktasında bu ülkenin bazı illerini Taliban örgütüne bırakılması önerisinin Pakistan devleti tarafından gündeme getirildiği iddiaları, Afganistan’daki bir takım siyasal çevrelerde ciddi rahatsızlıklara sebep olmuş ve bir kez daha Pakistan’ın Afganistan içişlerine müdahale ettiği iddiaları gündeme gelmiştir.¹

Özellikle Afganistan’daki bazı siyasal kliklerin Pakistan’a karşı suçlayıcı tavırları günümüzdeki olaylarla sınırlı değildir. İki ülke tarih boyunca yıldızları bir türlü barışmayan komşulardır. Sürekli olarak Afganistan’da yaşanan tüm sorunların arkasında Pakistan’ın parmağı aranmaktadır. İki ülke arasındaki sorunları kimi ekonomik sebeplerle açıklamaya çalışırken, kimi ise Taliban hareketi veya Pakistan’daki medreselerden kaynaklanan bir takım radikal unsurların bölgedeki faaliyetleri ve bunu da Pakistan’daki bazı klikler tarafından desteklenmesine bağlamaya çalışmaktadırlar. Öte yandan iki ülke arasındaki sorunların geçmişine bakacak olursak, her iki ülkenin de her zaman bir birine zıt kutupların yanında yer aldıklarını görmekteyiz.

Soğuk savaş yılları boyunca Afganistan Doğu Bloğuna yakın dururken, Pakistan ise Hindistan ile olan tarihi rekabeti gereği tercihinin Batı ile müt-

tefliklikten yana kullanmıştır. Bu da Hindistan’ın müttefiki olan Afganistan ile daha çok karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Özellikle Nisan 1978’de Afganistan’da gerçekleştirilen Komünist darbeden sonra bu ülkenin “Brejnev doktrini” ile Sosyalist ülkeler halkasına dâhil edilmesi Pakistan’ı daha çok Batıya yakınlaştırmış ve adeta Batının bölgedeki “stratejik müttefiki” haline getirmiştir.² Bu nedenle Pakistan, Afganistan’da komünist rejimi ve ardından gerçekleşen Sovyet işgaline karşı direnen Mücahit grupları desteklemiş ve Batılı ülkeler başta olmak üzere bir takım antikomünist ülkelerin Afgan direnişçilerine sağladığı yardımları gruplar arasındaki paylaşımını üstlenmiştir. Buna karşı Afganistan devleti de Pakistan-Hindistan sorununda her zaman Hindistan’ın yanına yer almakla birlikte 1980’lerde Ziyaühhak’a karşı, Zülfikar Ali Butto’nun oğlu Şehnevaz Butto’yu desteklemiştir. Uzun bir süre Kabil’de Pakistan rejim muhaliflerini örgütlemeye çalışan Şehnevaz Butto Afganistan devleti aracılığı ile eski Sovyetlerden de destek almıştır.³

Hiç kuşkusuz tüm bunlar iki ülke arasındaki sorunları körükleyen önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat iki ülke arasında yaşanan sorunların başında Pakistan’ın kuruluşundan önceki dönemlere dayanan sınır sorunu ve sınır sorununa bağlı olarak da Afganistan’ın Peştunistan iddiası bulunmaktadır. Günümüzde “Durand Hattı” adıyla bilinen iki ülke sınırı Afganistan tarafından tanınmamaktadır. Afganistan söz konusu sınırın kaldırılarak tüm Peştunların birleşmesi ile bir Peştunistan kurma iddiasındadır. Bu bakımdan iki ülkenin bir birine karşı mevcut tutumu bahsi geçen sorunların bir neticesi olarak da değerlendirilebilir. Bu çerçevede

ele alınan çalışmada, iki ülke arasındaki “Durand Hattı” sorunu bağlamında Afganistan’ın “Büyük Peştunistan” iddiaları irdelenirken, iki ülke ilişkilerindeki yansımalarına da dikkat çekmeye çalışılacaktır.

Durand Hattı’nın Çizilmesi ve Afganistan’ın Tutumu

19. Yüzyılda dünyanın en büyük emperyalist devletlerinden biri olan Britanya, Hindistan yarımadasının da tamamını kontrolünde tutmaktaydı. Bu dönemlerde diğer bir sömürgeci devlet olan Çarlık Rusya, Orta Asya hanlıklarını yıkarak bugünkü Afganistan ile komşu konumuna gelmişti. Böylece Afganistan iki imparatorluk ortasında büyük bir mücadele sahasına dönüşmüştü. Fakat her iki taraf da bu bölgede mutlak hâkimiyeti sağlayamamıştır. Dolayısı ile Afganistan iki taraf arasında tampon bir bölge olarak kabul edilmiştir.⁴ Ancak söz konusu bölgenin sınırları kesin çizgilerle belirlenmediği için bir takım mahalli ayaklanmaların da önüne geçilememiştir. Bu nedenle Britanya devleti sürekli olarak kendisine sorun yaratan bir takım Peştun kabilelerinin büyük bir bölümünü kendi sömürgesindeki Hindistan sınırları içerisinde dâhil eden Lahor (1838) ve Gandomak (1879) antlaşmalarını Afgan yönetimine kabul ettirmiştir. Bu antlaşmalar ile Swat, Bajaur ve Chatral gibi bölgeler Hindistan’a bırakılmasına rağmen bölgedeki sorunların çözümü konusunda bir ilerleme kaydedilememiştir. Dolayısı ile İngiliz yönetimi tampon bir ülke olan Afganistan ile sömürge altındaki Hindistan sınırlarının kesin olarak belirlenmesi için dışişleri sekreteri General Mortimer Durand’ı bölgeye göndermiştir. Ekim 1893’te Hindistan’a gelen General Durand, Afganistan Emiri Abdurrahman Han’a birçok antlaşmanın yanı sıra bu ülkenin güney sınırlarının belirlenmesi hususundaki antlaşmayı da kabul ettirmiştir. Nihayetinde 12 Kasım 1893’te bugünkü Afganistan’ın güneydoğusundan güneybatısına uzanan sınırları çizerek İngiliz sömürgesi altındaki Hindistan’dan ayırmıştır. Günümüzde her ne kadar Afganistan devleti tarafından resmen tanınmıyorsa da uluslararası camiada Pakistan ile Afganistan’ın resmi sınırı olarak kabul edilen bu sınırın çizilmesi ile Peştun kabileleri iki parçaya bölünmüştür. Bö-

lece Afgan yönetimi tarafından Afganistan’ın “doğal sınırları” içinde kabul edilen bölgelerin bir kısmı Kuzeybatı Sınır Eyaleti (*the Northwest Frontier Province-NWFP*) adıyla Hindistan’a bırakılmıştır.⁵

Bu arada 18. Yüzyılın ortalarında İran’daki Afşar Türk İmparatoru Nadir Afşar’ın ölümünden sonra Ahmet Han Durani liderliğinde kurulan ilk Peştun devleti, uzun bir süre Hindistan’ın kuzey ve kuzey batı bölgelerindeki Peştun kabilelerinin yaşadığı bölgelere hâkimiyet kurmuştur. Hindistan yarımadasının İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra bölgenin kontrolü İngilizlere geçmiştir.⁶ Bu yüzden Afgan yöneticileri Afganistan’ın doğal sınırlarının Ahmet Han Durani dönemindeki sınırlar olduğunu iddia etmektedirler. Durand Hattının çizilmesi ile Afganistan’ın parçalanarak bir bölümünün İngiliz sömürgesindeki Hindistan’a bırakıldığı öne sürülmektedir.⁷

Adını İngiliz Dışişleri Sekreteri Mortimer Durand’dan alan bu sınır antlaşması 1905, 1919 ve 1922 yıllarında İngiliz ve Afgan yönetimleri tarafından üç kez yenilenmesine rağmen, zaman zaman Afgan yöneticileri tarafından bir sorun olarak gündeme getirilmiştir. Birinci dünya savaşının bitmesinin hemen ardından 1919’da Afganistan’ın bağımsızlığını İngilizlere kabul ettiren Amanullah Han, Afganistan’ın doğal sınırları olarak gördüğü Kuzeybatı Sınır Eyaleti (*NWFP- The Northwest Frontier Province*) bölgelerine hak iddia etmeye başladıysa da olumlu bir sonuç elde edememiştir. Bu yüzden İngilizler ile söz konusu sınır antlaşmasını yenilemek durumunda kalmıştır.⁸ 12 Ekim 1929’da iktidarı ele geçiren Nadir Şah 18 Mayıs 1930’da İngiliz yönetimine gönderdiği bir notada, İngilizler ile yapılan tüm antlaşmalara bağlı kalınacağını ifade etmiştir. Fakat İngilizlerin Hindistan yarımadasından çekilme kararı ve Pakistan’ın kuruluş döneminde Afgan yöneticileri bu konuyu daha ciddi bir şekilde gündeme taşımaya çalışmışlardır.

Durand Hattı Ekseninde Gelişen Peştunistan Sorunu ve Pakistan’ın Tutumu

3 Haziran 1947’de İngiliz yönetimi Hindistan’ı boşaltacağını açıklayınca, Afganistan Başbakanı

Mayıs 2013'te Pakistan güvenlik güçlerinin sınırı ihlal ettiği gerekçesi ile Pakistan-Afganistan sınırında çıkan çatışma sonucunda Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, Durand Hattı meselesini bir kez daha dile getirmiştir.

Şahmahmut Han 13 Haziran 1947'de İngiliz yönetimine bir nota göndererek Durand Hattı sınır antlaşmasını tekrar gözden geçirilmesini ve Durand Hattının güneyinde kalıp Peştunların ağırlıkta yaşadığı Kuzeybatı Sınır Eyaletini yeniden Afganistan'a bırakılmasını talep etmiştir. Fakat Afgan yönetiminin bu isteği İngilizler tarafından kabul edilmeyince ikinci bir seçenek olarak Peştunlara da bağımsızlık hakkı veya en azından özerklik verilmesi istenmiştir. Ancak Afgan yönetimi tarafından önerilen tüm seçenekler kesin olarak reddedilmiştir. İngilizlerin gönderdikleri cevapta, Durand Hattı gibi bir konuyu Britanya İmparatorluğunun gündeminde olmadığı ve bu sınırın uluslar arasında Afganistan'ın resmi sınırı olarak kabul edildiği ve Afgan yönetiminin de buna saygı duyması gerektiği ifade edilmiştir.⁹

İngilizlerden umudu kesen Afgan yönetimi bölgedeki Peştunları bağımsızlık için kışkırtmaya başlamıştır. Kuzeybatı Sınır Eyaleti (Durand Hattı güneyi) Peştunlarından olan Han Abdulgaffar Han tarafından kurulan Hudai Hidmetgaran örgütü Afganistan devleti tarafından desteklenmeye başlanmıştır. Afganistan'ın tüm bu çabaları sonucunda 21 Haziran 1947'de Han Abdulgaffar Han öncülüğünde bölgedeki tüm Peştun kabile reisleri toplanarak bağımsız bir Peştunistan kurma konusunu gündeme getirmişlerdir. Diğer taraftan Muhammed Ali Cinnah önderliğinde Hindistan'dan bağımsız bir Pakistan'ın kuruluşu daha ön plandaydı. Kendisini Peştun kavimlerinin hamisi olarak gören Afganistan yönetimi ile Pakistan'ın kurucu liderleri arasında ciddi tartışmalar yaşanınca, İngilizlerin gözetiminde bir referandum yapılmıştır. Temmuz 1947'de

yapılan referandum sonucunda Afganistan'ın hak iddia ettiği bölgelerden yüzde 98'in üzerinde Pakistan'ın lehine bir sonuç çıkmıştır. Böylece Kuzeybatı Sınır Eyaleti Pakistan topraklarına bırakılmıştır. Ancak Afganistan kendi çabalarından vazgeçmemiştir.¹⁰

14 Ağustos 1947'de bağımsız bir devlet olarak kurulan Pakistan'ın BM üyeliği Eylül 1947'de Afganistan tarafından veto edilmiştir. Afganistan'ın veto gerekçesi ise kendisine ait toprakların Pakistan'a bırakıldığı iddiasıydı. Kendi komşuluğunda Müslüman bir devletin BM üyeliğini veto eden tek Müslüman devlet olarak gündeme gelen Afganistan yoğun diplomatik baskılara maruz kaldığı için 20 Ekim 1947'de vetosunu geri çekmek zorunda kalmış ve Pakistan'ı resmen tanımıştır. Bunun hemen ardından Pakistan lideri Muhammed Ali Cinnah Kuzeybatı Sınır Eyaleti dışında kalan ve Afganistan ile Pakistan sınır bölgelerindeki Soba Serhad Peştunlarına özel bir statü tanıyarak yarı özerklik vermiştir. Her iki devletin de vatandaşı olmayıp *Azad Kabil* (özgür kabileler) adıyla bilinen bu Peştunlara Afganistan devleti özel bir kimlik dağıtarak Afganistan içerisinde serbest dolaşma ve iş yapma imkânı sağlamıştır. Bunu üzerine Aralık 1947'de Afganistan devleti Mareşal Şahveli'yi ilk elçi olarak Pakistan'a göndermiş ve aynı yıl Pakistan da Afganistan Elçiliğini açmıştır.¹¹

Tüm bu gelişmelere rağmen Afganistan-Pakistan arasında Durand Hattı bir sorun olmaya devam etmiştir. Afganistan devleti Durand Hattının güneyindeki Peştunlardan Han Abdulgaffar Han'ı destekleyerek bağımsız bir Peştunistan kurma iddialarından vazgeçmemiştir. Ocak 1949'da Afganistan başkenti Kabil'de tüm Peştunlar toplanarak "Özgür Peştunistan" adıyla büyük çapta bir miting düzenlemişlerdir. Pakistan Peştunlarının da katıldığı bu mitingde Afgan yöneticileri Pakistan'ı resmen işgalcilikle suçlamışlardır. Bunun üzerine Pakistan devleti, başta Han Abdulgaffar Han olmak üzere kendi vatandaşı olan Peştunlarından birçoğunu hapse atmıştır ve Han Abdulgaffar Han liderliğindeki Hudai Hidmetgaran örgütünü de kapatmıştır. Ayrıca Pakistan devleti daha önce Soba Serhad Peştunlarına tanıdığı yarı özerklik statüsünü feshetmiştir. Diğer

tarafından aynı yılda Afganistan'a karşı ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır. Tüm bu gelişmelere karşı Eylül 1950'de Afganistan Parlamentosu, 1893'te imzalanan Durand Hattı antlaşmasını tek taraflı olarak feshetmiştir.¹²

Her ne kadar uluslararası platformda Durand Hattı Pakistan ile Afganistan'ın resmi sınırı olarak kabul edilmekteyse de, Afganistan ise özellikle 1950'den beri bu sınırı kabul etmemektedir. Afganistan, daha önce bahsettiğimiz gibi Durand Hattının güneyinde kalan Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile özgür kabileler bölgesi olarak bilinen Soba Serhad bölgelerini kendi doğal sınırları içerisinde olduğunu ve dolayısı ile Afganistan'a geri iadesini talep etmektedir. Buna karşı Pakistan bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığından itibaren Durand Hattı ile ilgili tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Pakistan farklı dönemlerde Afganistan'ın çabalarına karşı yaptığı açıklamalarda, 1893'te çizilen Durand Hattının iki ülke arasındaki resmi sınır olduğunu ve uluslararası kamuoyunda da bunu bu şekilde tanındığını açıklamıştır. Ayrıca Pakistan, 1947'deki referandum ile bölge insanının da kendi tercihini yaptığı yönündeki açıklamaları ile söz konusu sınırdan kesinlikle taviz verilmeyeceğini ortaya koymuştur.¹³

Diğer taraftan Soğuk savaş döneminde Durand Hattı doğu ile batı blokları arasında da bir takım tartışmalara konu olmuştur. ABD ile İngiltere başta olmak üzere antikomünist ülkeler Pakistan tezini savunurken, eski Sovyetler Birliği ve Hindistan gibi ülkeler ise Afganistan tezini uluslararası platforma taşımaya çalışmış ve Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile kabileler bölgesi olan Soba Serhad'ı Afganistan'a bırakılmasından yana tavır koymuşlardır. Sovyetler Birliği Afganistan'ın bu iddiasını hayata geçirebilseydi, Hint okyanusuna rahatlıkla ulaşabilirdi. Bu nedenle Soğuk savaş boyunca Sovyetler Birliği Pakistan politikasını bu çerçevede geliştirmiştir. 1979'da eski Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgal etmesinin arkasındaki hedeflerden biri de, Afganistan'ın Peştunistan iddiasını hayata geçirip bu ülke üzerinden Hint Okyanusuna ulaşmaktı. Ancak Afganistan'da başlayan direniş eski Sovyetler Birliğinin tüm hayallerinin suya düşmesine sebep olmuştur.¹⁴

Nisan 1978'de Afganistan'da gerçekleştirilen komünist darbe, ardından eski Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgal etmesi ile Afganistan'da başlayan direniş ve direniş liderlerinin tamamının Pakistan'a sığınması sonucunda iki ülke arasındaki rekabette Pakistan bir kaç adım öne geçmiştir. Afganistan'da Sovyet işgali ve komünist rejiminin yıkılması ile başlayan iç savaş Pakistan'ı Afganistan'a nüfuz etmesini sağlamakla birlikte Peştunistan iddiası ve Durand Hattı meselesini tamamen gölgeye itmiştir. Mücahit iktidarı döneminde kendi iç savaşı ile meşgul olan Afganistan, Taliban yönetimi dönemindeyse adeta Pakistan'ın bir parçası haline gelmişti. Bu nedenle Peştunistan veya Durand Hattı meselesi gündeme getirilmemiştir. Ancak Taliban rejiminin yıkılması ile Pakistan-Afganistan ilişkilerinde "terörizm" odaklı bir takım sorunların yaşanması ile beraber, eski sorunların da yeniden körüklenmeye başladığı görülmektedir.

Afganistan'daki Mevcut Yönetimin Durand Hattına İlişkin Tutumu

Her ne kadar Peştunistan meselesi açık bir devlet politikası olarak Karzai yönetiminin gündeminde olmazsa da Durand Hattı konusunda Afganistan'ın tavrı açık ne nettir. Bu bağlamda 24 Aralık 2011'de Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai bir basın toplantısında komşular ile ilişkileri değerlendirirken, Pakistan ile ilişkiler üzerine Durand Hattı meselesi sorulmuştu. Karzai bu konuda tavrının net olduğunu ve Durand Hattını hiçbir zaman tanınmayacağını dile getirmişti.¹⁵

Bu arada uzun süre Karzai yönetiminde Durand Hattı konusunda genellikle bir sessizlik hâkimdi. Fakat son dönemlerde bu konunun daha sık gündeme getirilmeye çalışılması dikkat çekmektedir. Bu çerçevede geçtiğimiz Mayıs 2013'te Pakistan güvenlik güçlerinin sınırı ihlal ettiği gerekçesi ile Pakistan-Afganistan sınırında çıkan çatışma sonucunda Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, Durand Hattı meselesini bir kez daha dile getirmiştir. Karzai yaptığı açıklamada Durand Hattı nedeni ile Pakistan'ı her zaman Afganistan içişlerine karışmakla suçlarken, "Durand Hattını iki ülke arasında bir sınır olarak kesinlikle kabul

edilemeyeceğini" ifade etmişti. Karzai'nin bu açıklamalarına karşı Pakistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Ezaz Ahmad Chuadry Pakistan'ın gündeminde böyle bir sorunun mevcut olmadığını ve bu meselenin 120 yıl önce çözüldüğünü bir kez daha vurgulamıştır.¹⁶ Hamid Karzai iki gün sonra yaptığı basın toplantısında Durand Hattının Afganistan tarafından tanınması için Pakistan'ın Afgan devletine sürekli baskı yaptığını, bu nedenle de bölgedeki terör gruplarını desteklediğini vurgularken, "hiçbir Afgan devletin bu sınırı kabul etmediğini ve bundan sonra da etmeyeceğinin" altını bir kez daha çizmişti.¹⁷

Afganistan'daki mevcut yönetimin Durand Hattına ilişkin tavrı sadece Karzai'nin açıklamaları ile sınırlı değildir. Taliban rejiminin yıkılmasından sonra bir süre sessiz kalındıysa da, son dönemlerde Afganistan'da farklı düzeydeki yöneticiler bu konuda kendi fikirlerini ve tavırlarını açıkça ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Bu kapsamda Afganistan Genelkurmay Başkanı Temmuz 2011'de katıldığı bir televizyon programında güvenlik meselelerini değerlendirirken, konu Pakistan-Afganistan sınırındaki güvenlik meselelerine gelince sınırı tanımlaması dikkat çekmiştir. Afganistan Genelkurmay Başkanı Afganistan'ın güney sınırlarını "Sind nehri ile Hint denizi kıyılarına kadar uzanan bölge" (Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile Peştun kabilelerinin ağırlıkta yaşadığı Soba Serhat bölgesi) olduğunu açıkça dile getirmişti.¹⁸

Öte yandan, 2012'de Hindistan'ın Afganistan'a tahsis ettiği beş yüz kişilik öğrenci bursuna Afganistan devletinin Pakistan sınırları içindeki Peştunlara 50 kişilik kontenjan ayırması Afganistan'ın belli çevrelerinde büyük bir tepkiye neden olmuştu. Söz konusu bursu Pakistan Peştunlarına tahsis eden Afganistan Kabileler Bakanlığının sözcüsü Rana Nuristani'nin konuya ilişkin yaptığı açıklama son derece dikkat çekmektedir. Rana Nuristani, söz konusu tepkilere karşı yaptığı basın toplantısında, "biz söz konusu bursu Pakistan vatandaşlarına vermedik, Durand Hattının diğer tarafındaki Peştun kardeşlerimize verdik, bizim için Peştun her yerde Peştundur, kaldı ki Durand Hattı bizim siyasi sınırimız değildir" şeklinde bir açıklama yapmıştı.¹⁹

Konuya ilişkin tüm bu açıklamalar ve tavırlara bakıldığında Karzai yönetiminin de Durand Hattı meselesine yaklaşımı açık bir şekilde görülmektedir. Diğer taraftan Afganistan'daki Kabileler Bakanlığının daha çok Durand Hattının güneyinde kalan Peştun kabilelerine yönelik faaliyetleri de gizli bir Peştunistan iddiasını gütmekte olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu da hiç kuşkusuz Pakistan'ın tasvip etmediği bir siyasal davranış olarak görülmektedir. Dolayısı ile Afganistan'ın bu iddialı hedeflerine karşı Pakistan da ne pahasına olursa olsun kendi önlemlerini almaya çalışmaktadır.

Sonuç

Pakistan devleti kuruluşundan itibaren Afganistan ile Durand Hattı ve Peştunistan meselesi üzerine sorun yaşamaktadır. Bu meselenin Afganistan tarafından daha güçlü bir şekilde ortaya konmasını engellemek için Pakistan bu ülkedeki bir takım istikrarsızlıkları genellikle dolaylı olarak körüklemeye çalışmaktadır. Bu amaçla sürekli olarak Afganistan'daki rejim muhaliflerini desteklemiştir. Sovyet işgali ve işgal sonrasındaki dönemlerde Afganistan'daki komünist rejimine karşı direnen Mücahit örgütlere ev sahipliği yaparak büyük destekler verirken, 1992'de Mücahitler siyasal iktidarı ele geçirdiklerinde ise Mücahit hükümetine karşı savaşan Hikmetyar liderliğindeki Hizb-i İslami örgütünü kollamıştır.²⁰ Daha sonra Pakistan devleti 1994'ten itibaren; üç yıl öncesine kadar desteklediği Mücahitlere karşı ortaya çıkan Taliban hareketini desteklemeye başlamıştır.²¹

Taliban rejiminin yıkılmasından sonra da Pakistan-Afganistan ilişkilerinde ciddi sorunların yaşandığı görülmektedir. Bu sorunların sebepleri kimi araştırmacılar tarafından genellikle Taliban ve diğer bir takım terör gruplarını Pakistan devleti tarafından desteklenmesi ile açıklanmaya çalışılırken, bunda daha çok ekonomik sebepler aranmıştır. Şöyle ki, Afganistan bir tarım ülkesi olmasına karşın yaşanan istikrarsızlık nedeni

ile bu alana yeterli yatırım yapılamamaktadır. Afganistan halkı tüm ihtiyaçlarını Pakistan'dan sağlamaktadır. Bu nedenle Afganistan temel gıda maddeleri açısından tamamen Pakistan'a bağlı bir memleket haline gelmiştir. Öte yandan Pakistan, Afganistan üzerinde Orta Asya ülkelerine de gıda maddesi ihracatı yapmaktadır. Afganistan'da güvenlik ve istikrarın sağlanması durumunda temel gıda maddeleri bakımından Pakistan'a olan bağımlılığın kurtulmakla birlikte, Orta Asya ülkelerinin Pakistan'dan sağladıkları temel gıda maddeleri ihtiyaçlarını Afganistan'dan sağlaması da mümkün olur. Bu açıdan Pakistan bölgede kendisine yeni bir rakibin çıkmasını istememektedir. Bu tez olayın tek bir boyutunu açıklamak için önem arz edebilir, fakat iki ülke arasındaki sorunun asıl sebebi hiç kuşkusuz Durand Hattı ve bu çerçevede Afganistan'ın iddia ettiği Peştunistan meselesidir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, her ne kadar Durand Hattı uluslararası camiada Pakistan-Afganistan'ın resmi sınırı olarak kabul edilmekteyse de Afganistan devleti bu sınırı kabul etmemektedir. Afganistan'da istikrarlı ve güçlü bir devletin kurulması halinde bu meseleyi bir sorun olarak gündeme getirmesi kaçınılmaz görülmektedir. Ayrıca Pakistan'ın kuruluş döneminde Afganistan tarafından ortaya atılıp günümüze kadar "taviz verilmez" bir iddia olarak gündemdeki yerini koruyan Peştunistan meselesi de Pakistan açısından ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Afganistan'da istikrarlı bir hükümetin kurulması durumunda bu konunun yeniden gündeme getirilmesi beklenmektedir. Bu yüzden Pakistan ne pahasına olursa olsun bu konuları yeniden gündeme gelmesini engelleyecektir. Bu nedenle daha önceki dönemlerde olduğu gibi bundan sonraki süreçte de Pakistan-Afganistan ilişkilerinin daha çok bu ekseninde gelişeceği beklenebilir. Dolayısı ile Pakistan-Afganistan arasında yaşanan bu sınır sorununun çözülmemesi durumunda bölgede kalıcı güvenlik ve istikrarın sağlanması da mümkün değildir.

DİPNOTLAR

- 1 Afganistan'ın bazı illerini Taliban'a bırakılmasının Pakistan tarafından gündeme getirildiği iddialarına ilişkin bkz: "Qismatha-ye Afghanistan-ra Ba Taliban Bedihid," *Afghan Paper*, 4 Temmuz 2013, <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=54066> (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2013)
- 2 Mir Mohammad Siddiq Farhang, *Afganistan Dar Panc Qarn-e Akhir*, Dorekshis Yayınları, Meşhed 1992, C. 2, s. 941.
- 3 Mohammad Yusuf – Mark Adkin, *Talak-i Khers: Şekast-e Rus, Ektişaf-e Tekandehenda va Haqaiq-i Nagofta*, Nesar Ahmad Samad, (Far. Çev.), 2. Baskı, Afgan Yayınları, 1999,25.
- 4 M. M. S. Farhang, a. g. e. C. 1, s. 331.
- 5 M. M. S. Farhang, a. g. e. C. 2, s. 664.
- 6 Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: Mir Gholam Muhammad Ghobar, *Afganistan Dar Masir-i Tarikh*, Matbaa-yi Davlati Yayınları, Kabil 1967, Cilt-1, s. 74, Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, 3. Baskı, TTK Yayını, Ankara, 1987, Cilt-3, s. 101
- 7 Gholam Mohammad Mohammadi, *Peştunistan-hahi: Âmel-i Tebâhi-ye Afganistan*, Afaq Yayınları, Kabil 2000, s. 27.
- 8 G. M. Mohammadi, a. g. e. s. 29,30.
- 9 Mohammad Akram Andeeshmand, *Ma va Pakistan*, Paiman Yayınları, Kabil, 2007, s. 26.
- 10 Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: "History of Khyber Pakhtunkhwa" *Wikipedia* (elektronik ansiklopedi) http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Khyber_Pakhtunkhwa (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2013)
- 11 M. A. Andeeshmand, a. g. e. s. 21.
- 12 M. A. Andeeshmand, a. g. e. s. 32.
- 13 Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: Qandeel Siddique, "Pakistan Future Policy Towards Afghanistan: A Look at Strategic Depth, Militant Movements and The Role Of India and US" DIIS Report, 2011, Online erişim için: http://www.diiis.dk/graphics/publications/reports2011/rp2011-08-pakistans-future-policy_web.pdf (Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2013)
- 14 M. A. Andeeshmand, a. g. e. s. 27
- 15 "Mavzi-i Reis Cumhuriyet Karzai Dar Movred-e Hatt-e Durand" *Afghan Paper*, 25 Aralık 2011, <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=30760> (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2013)
- 16 "Karzai: Hatt-ı Marzi Durand-ra Heç vaqt be rasmiyat namışnasim" BBC Persian News, 04 Mayıs 2013, http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/05/130504_k02-karzai-pakistan.shtml (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2013).
- 17 Aziz Hakimi, "Karzai Talesm-i Durand-ra Şekast" *BBC Persian News*, 06 Mayıs 2013, http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/05/130506_ram_durand_hakimi.shtml
- 18 Bkz. *Outlook Afghanistan*, 28 Temmuz 2011, http://outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=1375, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2013)
- 19 Konu ile ilgili bkz. *Afghan Paper*, 28 Nisan 2012, <http://afghanpaper.com/nbody.php?id=34529>, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2013)
- 20 Zahir Tanin, *Afganistan Dar Qarn-e Bistom*, Kabil -2004, s. 360.
- 21 Piyer Alen,– Deter Cley, *Kapkan-i Afgan, Hakikat-i Tecavuz-i Şurevi Ber Afganistan*, (Far. Çev.) Abdurrahim Ahmed Pervani, Kabil, 2004, s. 406.